A VILÁGHÁBORU OKIRATAI

ÖSSZEÁLLITOTTA

EDUARD BERNSTEIN

V.

A BELGA SZÜRKEKÖNYV

NÉPSZAVA-KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA
BUDAPEST, VII. KERÜLET, ERZSÉBET-KÖRUT 35

Ára 40 fillér

A VILÁGHÁBORU OKIRATAI

DIPLOMÁCIAI AKTÁK A HÁBORU ELŐZMÉNYEINEK TÖRTÉNETEHEZ

Összeállította: EDUARD BERNSTEIN

1. A német fehérkönyv . . . . . ára 40 fill.
2. Az angol kékkönyv . . . . . „ 40 „
   I. rész: Levélváltás és parlamenti nyilatkozatok, az események bevezető leirásával. A miniszterek történelmi fejtegetései és nyilatkozatai.
3. Az angol kékkönyv . . . . . „ 60 „
   II. rész: A brit külügyi hivatal táviratváltása.
4. Az orosz narancssárgakönyv . „ 40 „

Az ellenséges és semleges hatalmak háborus dokumentumának, jegyzékváltásoknak, bizalmas követi jelentéseknek és okmányoknak gyüjteménye magyar fordításban.

NÉPSZAVA-KÖNYVKERESKEDÉS
BUDAPEST, VII. KER., ERZSÉBET-KÖRUT 35. SZÁM

XXXVI 5.

JOG ÉS ÁLLAMTUD. KAR
Seminarium könyvtár
Leltári szám: 1554

A VILÁGHÁBORU OKIRATAI

ÖSSZEÁLLITOTTA

EDUARD BERNSTEIN

M. KIR. FERENCZ JÓZSEF TUD. EGYET. SEMINARIUMI KÖNYVTÁR JOG- ÉS ÁLLAMTUD. KAR

V.

A BELGA SZÜRKEKÖNYV

A NÉPSZAVA-KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA
BUDAPEST, VII. KERÜLET, ERZSÉBET-KÖRUT 35. SZÁM

Ára 40 fillér

Leit. napló: 14182
csoport:

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
Állam- és Jogtudo...
Leit napló sz. 32342/9

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
Leit. napló sz. 10569/9

Világosság könyvnyomda rt. Budapest, VIII. Conti-utca 4. szám

Előszó a magyar kiadáshoz.

„A Világháboru okiratai"-nak ez az ötödik füzete a belga külügyi hivatalnak a háborura vonatkozó diplomáciai távirat- és jegyzékváltását tartalmazza 1914 augusztus végéig. Az ilyen iratok olvasásánál sohasem szabad elfelejteni, hogy *egyoldalu* információkkal állunk szemben, amelyeknek esetleges ferditéseit, vagy félrevezető célzatait két okból is igen nehéz azonnal észrevenni. Először, mert a diplomácia nyelvezete igen bonyolult és sokszor szándékosan is homályos vagy kétértelmü, másodszor, mert az ilyen iratok közlésénél a kormányok teljesen önkényesen járhatnak el és szabadon válogathatják meg, hogy saját céljaiknak megfelelően mit terjesszenek a közönség elé és mit hallgassanak el. Ezért olyan bonyolult nemzetközi válságot, mint azt, amely a mostani világháborura vezetett, helyesen megitélni csak ugy lehet, ha *valamennyi* érdekelt kormány állásfoglalását ismerjük és ha az eseményeket valamennyiök szempontjainak megvilágitásában láthatjuk. Ajánlatos tehát, hogy e füzetek olvasói *valamennyi* hatalom diplomáciai jelentéseit elolvassák, különösen pedig, hogy az angol, orosz, francia és belga szines könyvek jelentéseit egybevessék *a német fehérkönyv és az osztrák-magyar vöröskönyv* jelentéseivel.

Előszó.

A belga kormány szürke könyve, amely a háborura vonatkozó távirat- és jegyzékváltását közli, mint cime mutatja, 1914 augusztus 29-ig terjed, vagyis körülbelül egy hónapig magába a háboruba is belenyulik. Amennyiben a háboru kitörése után váltott iratok a belga kormánynak Németországgal és a német kormánynak Belgiummal szemben való magatartására vonatkoznak, egész terjedelmükben közöljük őket ebben a kiadásban. Ellenben elhagytuk azokat, amelyek pusztán mindkét fél állampolgárainak semleges államok követei utján való megvédésére vonatkoznak, valamint elhagytuk Hollandia és Belgium jegyzékváltását az előbbinek a semlegesség fentartására irányuló azon intézkedéseiről, amelyeket a Schelde-nek és mellékvizeinek hollandi területen átfolyó részein tett.

A németek részéről felkutatott azon okiratokat, amelyeket annak bizonyitéka gyanánt hoztak nyilvánosságra, hogy a belga hadügyminiszterium és az angol hadsereg között olyan érintkezés állott fenn, amely kompromittálja a belga semlegességet, más hasonló okiratokkal együtt, mint azt első füzetünk előszavában jeleztük, külön füzetben fogjuk közzétenni.

Eduard Bernstein.

Diplomáciai távirat- és jegyzékváltás az 1914. évi háborura vonatkozóan.

(Julius 24 — augusztus 29.)

1.

A bécsi követ levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Bécs, 1914 julius 24.

Miniszter Ur! Van szerencsém idemellékelten elküldeni Önnek Ausztria-Magyarország ultimátumát Szerbiához.

Fogadja stb.

Gróf Errembault de Dudzeele.

Melléklet az 1. számhoz.

Ausztria-Magyarország julius 23-iki ultimátuma Szerbiához (lásd *a német fehérkönyvet*, ezen kiadás első füzetét), valamint a Ferenc Ferdinánd főherceg gyilkosainak büntársaira vonatkozó melléklet (lásd ezen kiadás első füzetét).

2.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király követeihez Párisban, Londonban, Bécsben és Szentpétervárott.

Brüsszel, 1914 julius 24.

Követ Ur!

A belga kormány foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az adott helyzetben nem volna-e célszerü érte-

sitést küldeni azoknak a hatalmaknak, amelyek Belgium függetlenségéért és semlegességéért szavatosságot vállaltak? Történne ez azzal a céllal, hogy kinyilvánitsa a kormány erős elhatározását, hogy eleget tegyen azoknak a nemzetközi kötelezettségeknek, amelyeket a szerződések arra az esetre rónak reája, ha háboru törne ki az ország határain.

A kormány arra az eredményre jutott, hogy ez az értesités e pillanatban még korai volna, viszont az események oly rohamosan torlódhatnak egymásra, hogy nem maradna ideje, az adott pillanatban külföldi képviselőihez eljuttatni a szükséges utasitásokat.

Ilyen körülmények között azt javasoltam Őfelsége a királynak és társaimnak a kabinetben, akik egyetértenek felfogásommal, hogy Önnek már most adjunk pontos utasitásokat azokra a lépésekre vonatkozóan, amelyeket Önnek meg kell tenni, ha a francia-német háboru lehetőségének fenyegető közelségébe kerülünk.

Ide mellékelten talál egy aláirt, de nem keltezett levelet, amelyet Ön, ha a körülmények ezt szükségessé teszik, olvasson majd fel a külügyminiszternek és másolatban adja át neki.

Sürgöny utján tudatni fogom Önnel, mikor kell ezt a lépést megtennie.

A sürgönyt Önhöz ugyanakkor fogjuk elküldeni, amikor ki fogjuk bocsátani a belga hadsereg mozgósitó rendeletét, ha ellenére őszinte reménységeinknek és a békés megoldásra való kilátásnak, hozzánk érkező értesitések minket arra birnának, hogy ehhez a legszélsőbb óvóintézkedéshez nyuljunk.

Fogadja stb. *Davignon.*

Melléklet a 2. számhoz.

Miniszter Ur!

A nemzetközi helyzet nagyon komoly. A belga kormány nem zárkózhat el megfontolásaiban attól a lehetőségtől, hogy több hatalom között konfliktus tör ki.

Belgium a leglelkiismeretesebb pontossággal tartotta be azokat a kötelezettségeket, amelyeket az 1839 április 19-iki szerződések reája, mint semleges

államra, rónak. Ragaszkodni fog ezen kötelezettségeinek rendithetetlen teljesitéséhez, bármilyenek legyenek is a körülmények.

A hatalmak Belgiummal szemben való érzületüket oly gyakran hangoztatták, hogy Belgium bizik abban, hogy területét megkimélik minden támadástól, abban az esetben, ha határain ellenségeskedések kezdődnének.

A király kormánya mindamellett megtett minden intézkedést, amely az ország semlegességének biztositására szükséges. A belga hadsereg mozgósitva van és elfoglalja azokat a stratégiai állásokat, amelyeknek az a rendeltetésük, hogy az ország védelmét és semlegességének tiszteletbentartását biztositsák. Antverpen és a Maas menti erődök védelmi állapotban vannak.

Miniszter Ur, aligha kell ezen intézkedések jellegére bővebben kitérnem. Nincs más céljuk, minthogy Belgiumot képessé tegyék nemzetközi kötelezettségeinek a teljesitésére. Nem fakadnak olyan tervből és természetszerüen nem is fakadhatnak, amelynek az volna a célja, hogy a hatalmak fegyveres mérkőzésében résztvegyünk, sem nem származnak valamelyik ellen irányuló bizalmatlanságból.

A kapott utasitások értelmében, van szerencsém átnyujtani Excellenciádnak a király kormánya egy nyilatkozatának a másolatát és kérem, sziveskedjék azt tudomásul venni.

Hasonló értesitést juttattunk el mindazon hatalmakhoz, amelyek a belga semlegesség kezesei.

Megragadom az alkalmat, hogy stb.

3.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király római, hágai és luxemburgi követeihez.

Brüsszel, 1914 julius 25.

Követ Ur!

Azon kollégáinak, akik oly hatalomnál vannak beiktatva, amelyek Belgium függetlenségéért és semlegességéért szavatosságot vállaltak, keltezetlen köriratot küldöttem, amelynek szövegét idemellékelten megtalálja.

Ha a francia-német háboru veszedelme akuttá válna, akkor ezt a köriratot átnyujtják a szavatosságot vállalt hatalmaknak, hogy értesitsük őket rendithetetlen elhatározásunkról azon nemzetközi kötelezettségek teljesitésére, amelyeket az 1839. évi szerződések reánk rónak.

Ezt az értesitést csak részemről történt távirati utasitás alapján fogják átadni.

Ha a körülmények arra birnak, hogy ezt az utasitást megadjam, akkor Önt is táviratilag fel fogom kérni arra, hogy annak a kormánynak, amelynél minket képvisel, adjon tudomást lépésünkről, azzal, hogy az idemellékelt körirat másolatát átnyujtja, anélkül azonban, hogy ezen értesités átvételéről elismervényt kérne.

Táviratom esetleg tudatni fogja Önnel, hogy milyen keltezéssel kell a köriratot ellátni, aminek a beiktatásáról azon a másolaton, amelyet a külügyminiszternek fog átadni, Önnek kell majd gondoskodnia.

Nem kell hozzáfüznöm, hogy ez a sürgöny és melléklete szigoruan bizalmas kell hogy maradjon, amig ujabb utasitások tőlem nem érkeznek.

Davignon.

Melléklet a 3. számhoz.

(Lásd a mellékletet a 2. számhoz.)

4.

A király belgrádi követének levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Belgrád, 1914 julius 25.

Miniszter Ur!

Van szerencsém idemellékelten elküldeni Önnek annak a válasznak a szövegét, amelyet a szerb kormány adott az osztrák-magyar kormány julius 10 (23)-iki jegyzékére.

Fogadja stb. *Michotte de Welle.*

Melléklet a 4. számhoz.

(A *német fehérkönyvben* közölt szerb válaszjegyzék. Lásd ezen kiadás első füzetét.)

5.

A brüsszeli osztrák-magyar követségnek a külügyminiszterrel 1914 julius 26-án közölt jegyzéke.

Pasics ur tegnap 6 óra felé átadta a szerb kormány válaszát az osztrák-magyar jegyzékre. Miután ezt a választ nem találták kielégitőnek, megszakitották a diplomáciai összeköttetést és a követ elhagyta Belgrádot az egész osztrák követséggel együtt. Már 3 órával előbb kibocsátották a mozgósitó rendeletet.

6.

Báró Beyensnek, a király berlini követének sürgönye Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Berlin, 1914 julius 27.

A belgrádi brit ügyvivő egy sürgönye szerint a szerb kormány minden pontban engedett az osztrák jegyzéknek. Még az osztrák hivatalnokok beavatkozásához is hozzájárul, amennyiben az a népjog szokásaival összeegyeztethető. A brit ügyvivőnek az a véleménye, hogy ennek a válasznak Ausztriát ki kellene elégitenie, ha nem akar háborut. A helyzet megitélése itt mindazonáltal kedvezőbb, különösen mert nem kezdődtek meg a Szerbia ellen irányuló ellenségeskedések. A brit kormány Anglia, Németország, Franciaország és Olaszország közvetitését javasolja Szentpétervárott és Bécsben, hogy az elsimitás számára alap találtassék. Németország az egyetlen, amely erre a javaslatra még nem adott választ. A császár fog dönteni.

7.

Gróf Errembault de Dudzeelenek, a király bécsi követének sürgönye Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Bécs, 1914 julius 28.

A külügyminiszter ma közölte velem, hogy Ausztria-Magyarország hadat üzent Szerbiának.

8.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király berlini, párisi, londoni, szentpétervári, római, hágai és luxemburgi követeihez.

Brüsszel, 1914 julius 29.

Miniszter Ur!

A király kormánya elhatározta, hogy a hadsereget felemelt békelétszámra emeli. Ezt az intézkedést semmi esetre sem szabad összetéveszteni a mozgósitással.

Területének csekély kiterjedése miatt egész Belgium ugyszólván egyetlen határövet alkot. Közönséges békelétszámu hadserege csak a miliciáknak egyetlen fegyverben álló évfolyamából áll. Felemelt békelétszám esetén a gyalogsági diviziókat és a lovas diviziókat három évfolyam fegyverbe hivásával arra a létszámra emelik, amely megfelel azon csapattestek létszámának, amelyeket a szomszédos nagyhatalmak határkerületeiben állandóan fegyverben tartanak.

Ez az értesités lehetővé teszi az Ön számára, hogy az esetleges felvetett kérdésekre felelhessen.

Fogadja stb. *Davignon.*

9.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a berlini, párisi és londoni követekhez.

Brüsszel, 1914 julius 31.

Miniszter Ur!

A francia követ felkeresett, hogy megmutassa nékem a Havas-ügynökség egy sürgönyét, amelyben közlik, hogy Németország kihirdette a hadiállapotot és ez alkalommal megjegyezte vélem szemben a következőket: Megragadom az alkalmat annak kijelentésére, hogy francia csapatok nem fognak Belgiumba behatolni, még ha erős csapatokat gyüjtenének is össze közvetlenül országuk határán. Franciaország nem akarja elvállalni azt a felelőssséget, hogy ő kezdje meg Belgiummal szemben az ellensé-

geskedéseket. A francia hatóságok ilyen értelmü utasitásokat fognak kapni.

Megköszöntem Klobukovszki urnak ezt az értesitést és helyesnek találtam, hogy megjegyeztem, hogy mindig nagy bizalommal voltunk eltelve azirán t a lojalitás iránt, amellyel két szomszédos államunk igyekezni fog a reánk vonatkozóan vállalt kötelezettségeiknek a teljesitésére. Minden okunk meg is van hinni, hogy a német kormány magatartása ugyanaz lesz, mint a francia kormányé.

Fogadja stb. *Davignon.*

10.

Mr. Davignon külügyminiszter sürgönye a külföldi követségek valamennyi vezetőjéhez.

Brüsszel, 1914 julius 31.

A hadügyminiszter arról értesit, hogy a mozgósitást elrendelték és hogy a mozgósitás első napja augusztus elseje, szombat. *Davignon.*

11.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király berlini, londoni és párisi követeihez.

Brüsszel, 1914 julius 31.

Követ Ur!

Az angol nagykövet megkért, hogy azonnal beszélhessen velem és a következőket közölte velem, amit már több nap óta meg akart tenni. Tekintettel az európai háboru lehetőségére, Sir Edward Grey egyenként megkérdezte a francia és német kormányokat, hogy mindegyikük hajlandó-e Belgium semlegességét tiszteletben tartani, ha semilyen más hatalom azt meg nem sérti:

„Tekintettel a fennálló szerződésekre, felhatalmazásom van, hogy a belga külügyminiszterrel tudassam a fentieket és megmondjam néki, hogy Sir Edward Grey feltételezi, hogy Belgium mindent meg fog tenni, ami hatalmában áll, semlegességének fentartására és hogy óhajtja és reméli, hogy a többbi hatalmak is tiszteletben fogják tartani és fenntartják."

Siettem Sir Francis Villiersnek megköszönni

ezt az értesitést, amelyet a belga kormány különösen sokra becsül és hozzáfüztem, hogy Nagybritannia és a többi hatalmak, amelyek függetlenségünkért szavatosságot vállaltak, nyugodtak lehetnek, hogy semmiféle erőfeszitéstől vissza nem riadunk semlegességünk fentartására és hogy meg vagyunk győződve arról, hogy a többi hatalmak, tekintettel arra a kitünő baráti és bizalomteljes viszonyra, amelyben velük állandóan éltünk, szintén tiszteletben fogják tartani és meg fogják védeni ezt a semlegességet.

Nem mulasztottam el kijelenteni, hogy katonai erőnk, amely a közelmultban történt ujjászervezés következtében lényegesen kifejlődött, abba a helyzetbe fog minket juttatni, hogy területünk megsértése esetén magunkat erélyesen megvédjük.

Az ezután következő beszélgetés során Sir Francis egy kissé meglepettnek látszott azon gyorsaság felett, amellyel hadseregünk mozgósitását elhatároztuk. Utaltam arra, hogy Hollandia előttünk jutott ugyanerre az elhatározásra, hogy másrészt katonai szervezetünk uj volta és az ezen okból szükségessé vált átmeneti intézkedések bennünket gyors és széleskörü intézkedésekre kényszeritenek. Szomszédaink és kezeseink ebben az elhatározásunkban lássák azt az óhajunkat, hogy igy nyilvánitsuk ki erős akaratunkat semlegességünknek saját erőnkből való megvédésére.

Sir Francis ugylátszik meg volt elégedve válaszommal és tudatta velem, hogy kormánya erre a válaszra vár, hogy folytassa a Franciaországgal és Németországal való tárgyalásokat, amelyeknek eredményét velem közölni fogja.

Fogadja stb. *Davignon.*

12.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király berlini, londoni és párisi követeihez.

Brüsszel, 1914 julius 31.

Követ Ur!

Egy beszélgetés során, amelyet miniszteriumom vezértitkára ma reggel v. Below urral folytatott, megmagyarázta a német követnek katonai in-

tézkedéseink jelentőségét és megmondotta néki, hogy azok azon elhatározásunknak a következményei, hogy nemzetközi kötelezettségeinket teljesitsük és hogy semmiképen sem szabad őket szomszédainkkal szemben való bizalmatlanság jelének tekinteni.

A vezértitkár megkérdezte erre a német követet, hogy ismeri-e azt a beszélgetést, amelyet elődével, von Flotow urral folytatott, valamint azt a választ, amelynek megadására a birodalmi kancellár az utóbbit utasitotta.

Azoknak az ellentéteknek során, amelyeket 1911-ben Vlissingen megerősitéséről szóló hollandi javaslat benyujtása okozott, bizonyos ujságok azt állitották, hogy francia-német háboru esetén Németország megsértené a mi semlegességünket.

A külügyi hivatal felvetette azt a gondolatot, hogy a német birodalmi gyülésen a külügyi politika tárgyalása során adott nyilatkozat alkalmas volna a közvélemény megnyugtatására és a két ország viszonya szempontjából annyira sajnálatos félreértés megszüntetésére.

Von Bethmann Hollweg ur azt válaszoltatta, hogy azokat az érzéseket, amelyek e lépést nekünk diktálták, teljesen megérti. Kijelentette, hogy Németország nem szándékozik megsérteni a mi semlegességünket; azt véli azonban, hogyha nyilvánosan tenne ilyen nyilatkozatot, akkor Németország ezzel gyengitené katonai helyzetét Franciaországgal szemben, mert ez, ha északi határa tekintetében nyugodt lehet, akkor minden erejét a keleti határ felé forditaná.

Majd azt mondotta van der Elst báró, hogy ő jól megérti Bethmann Hollweg ur azon ellenvetéseit, amelyeket a javasolt nyilvános kijelentéssel szemben emelt és emlékeztetett arra, hogy v. Jagow ur később, 1913-ban a birodalmi gyülés költségvetési bizottságában megnyugtató nyilatkozatokat tett Belgium semlegességének fentartására.

Von Below ur azt válaszolta, hogy ő tud v. Flotow ur kijelentéséről és biztos abban, hogy az az érzület, amely akkor jutott kifejezésre, azóta sem változott meg.

Fogadja stb. *Davignon.*

Melléklet a 12. számhoz.

A király berlini követének levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Berlin, 1913 május 2.

Miniszter Ur!

Van szerencsém közölni Önnel azt a nyilatkozatot, amelyet a félhivatalos „Norddeutsche Allgemeine Zeitung" szerint a külügyi államtitkár és a hadügyminiszter tettek április hó 29-én a birodalmi gyülés költségvetési bizottságában, Belgium semlegességére vonatkozóan.

„A szociáldemokrata párt egy tagja mondotta: Belgiumban aggodalommal gondolnak egy jövendő francia-német háborura; félnek, hogy Németország nem fogja tiszteletben tartani Belgium semlegességét.

Jagow, külügyi államtitkár ur ezt válaszolta: Belgium semlegességét nemzetközi szerződések állapitják meg és Németország el van határozva, hogy ezeket a szerződéseket tiszteletben tartja.

Ez a nyilatkozat egy másik szociáldemokrata képviselőt nem elégitett ki. Jagow ur kijelentette, hogy azokhoz a világos szavakhoz, amelyeket Belgium és Németország viszonyára vonatkozóan mondott, nincs mit hozzáfüznie.

Az egyik szociáldemokrata képviselő ismételt kérdésére von Heeringen hadügyminiszter a következőket válaszolta: Belgium a német katonai ujjászervezés megokolásában nem játszik szerepet; a keleti helyzet magyarázza azt meg. Németország nem fogja figyelmen kivül hagyni, hogy Belgium semlegességét nemzetközi szerződések biztositják.

Amidőn a haladó néppárt egy tagja még egyszer szólott Belgiumról, v. Jagow ur ujból megjegyezte, hogy az ő nyilatkozata eléggé világos."

Fogadja stb. *Báró Beyens.*

13.

A király londoni követének, gróf de Lalaingnak sürgönye Mr. Davignon külügyminiszterhez.

London, 1914 augusztus 1.

Anglia Franciaországot és Németországot egyenként megkérdezte, hogy tiszteletben tartják-e Bel-

gium területét, ha ellenfelük azt meg nem sérti. Várják a német választ. Franciaország hozzájárult.

14.

Báró Beyens, a király berlini követének sürgönye Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Berlin, 1914 augusztus 1.

A német nagykövetet felhatalmazták, hogy a külügyminisztert megkérdezze, vajjon háboru esetén Németország tiszteletben tartaná-e Belgium semlegességét és a miniszter állitólag azt válaszolta, hogy erre a kérdésre nem felelhet.

15.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király berlini, párisi és londoni követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 1.

Követ Ur!

Van szerencsém közölni Önnel, hogy a francia nagykövet szóbelileg a következőkről értesitett:

„Fel vagyok hatalmazva annak kijelentésére, hogy a köztársaság kormánya, amint azt mindig kijelentette, nemzetközi konfliktus esetén tiszteletben fogja tartani Belgium semlegességét. Ha azonban megtörténne, hogy ezt a semlegességet más hatalom nem tartaná tiszteletben, akkor ez arra birhatná a francia kormányt, hogy saját védelmének biztonságára ezt a magatartását megváltoztassa."

Megköszöntem Őexcellenciájának és hozzáfüztem, hogy a magunk részéről késedelem nélkül megtettünk minden megállapitott intézkedést, hogy függetlenségünk és határaink tiszteletbentartását keresztülvigyük.

Fogadja stb. *Davignon.*

16.

A külügyminiszter sürgönye a király párisi, berlini, londoni, bécsi és szentpétervári követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 1.

A julius 24-iki levélben adott utasitások végrehajtandók. *Davignon.*

(Lásd 2. számu okmányt.)

17.

A külügyminiszter sürgönye a római, hágai, luxemburgi követségekhez.

Brüsszel, 1914 augusztus 1.

A julius 25-iki levélben adott utasitások végrehajtandók. *Davignon.*

(Lásd a 3. számu okmányt.)

18.

Eyschen ur, a luxemburgi kormány elnökének sürgönye Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Luxemburg, 1914 augusztus 2.

Van szerencsém Excellenciáddal a következő eseményeket közölni:

Azon hirek szerint, amelyek e pillanatig érkeztek a nagyhercegi kormányhoz, vasárnap, augusztus 2-án, német csapatok korán reggel a Wasserbilligi és Bemichi hidakon keresztül luxemburgi területre hatoltak, főleg déli irányban és Luxemburg, a nagyhercegség fővárosa felé haladva. Egy sereg, csapatokkal és lőszerrel terhelt páncélos vonat használta a Wasserbilligtől Luxemburgig terjedő vasuti vonalakat, ahol is minden pillanatban várják megérkezésüket. Ezek a tények olyan fellépést jelentenek, amelyek nyilvánvalóan sértik a nagyhercegség semlegességét, amelyet az 1867. évi londoni szerződés biztosit. A luxemburgi kormány nem mulasztotta el,

hogy Őfelsége a német császár luxemburgi képviselőjével szemben erélyesen ne tiltakozzék ezen támadás miatt. Hasonló tiltakozást fogunk elküldeni Berlinbe a külügyi államtitkárnak.

Eyschen, államminiszter
és a kormány elnöke.

19.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király párisi, londoni, bécsi és szentpétervári követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 2.

Követ ur!

De Bassompierre ur utján arról értesitettem a német követet, hogy a francia követnek, Mr. Klobuvoszky urnak, a brüsszeli ujságokhoz intézett értesitése nyilvánosságra fogja hozni azt a formális nyilatkozatot, amelyet ő augusztus elsején tett.

Amikor v. Below urral találkoztam, megköszönte ezt a figyelmességet, hozzáfüzte, hogy ezideig nincs felhatalmazva, hogy nékünk hivatalos közlést tegyen, mi azonban tudjuk, hogy az ő személyes véleménye szerint mennyire nyugodtan tekinthetünk keleti szomszédaink felé. Rögtön azt válaszoltam, hogy mindaz, amit mi korábbi megbeszélésekből e szomszédaink céljairól tudunk, nem engedi meg nékünk, hogy Belgiummal szemben való teljes korrektségüket kétségbe vonjuk, hozzá kell azonban füznöm, hogy igen nagy sulyt helyeznénk arra, hogy formális nyilatkozatunk legyen, amelyet a nemzet örömmel és hálával venne tudomásul.

Fogadja stb. *Davignon.*

20.

egyzék, amelyet von Below-Saleske ur, német követ ugusztus 2-án este 7 órakor nyujtott át Mr. Davignon külügyminiszternek.

Belgiumi német császári követség.

Szigoruan bizalmas.

Brüsszel, 1914 augusztus 2.

A császári kormány megbizható jelentéseket kapott francia haderőknek tervezett felvonulásáról a

Givet—Namuri—Maas-vonalon. Ezek nem engednek kétséget Franciaország azon szándékáról, hogy belga területen keresztül vonuljon Németország ellen.

A császári kormány nem szabadulhat attól az aggodalomtól, hogy Belgium legjobb akarata ellenére sem lesz képes segitség nélkül a francia előnyomulást annyi sikerre való kilátással megakasztani, hogy ebben elegendő biztonság rejlenék Németország veszélyeztetésével szemben. Az önfentartás parancsolja Németországra, hogy az ellenséges támadást megelőzze. Ezért legnagyobb sajnálkozással töltené el a német kormányt, ha Belgium ellenséges cselekedetet látna önmaga ellen abban, hogy ellenségeinek rendszabályai Németországot arra kényszeritik, hogy védelmül maga részéről is belga területre lépjen.

Hogy minden félreértés kizárassék, a császári kormány a következőket jelenti ki:

1. Németország nem tervez semmiféle ellenségeskedést Belgiummal szemben. Ha Belgium hajlandó a most bekövetkező háboruban Németországgal szemben jóakaratu semlegességet tanusitani, akkor a német kormány kötelezi magát, hogy békekötéskor a királyság birtokait és függetlenségét egész terjedelmükben garantálja.

2. Németország fenti feltétel alatt kötelezi magát a királyság területének kiüritésére, mihelyt a béke meg van kötve.

3. Belgium barátságos magatartása esetén Németország hajlandó a belga királyi hatóságokkal egyetértően csapatainak minden szükségletét és pénzzel megfizetni és minden kárt megtériteni, amelyet esetleg német csapatok okozhatnának.

4. Ha Belgium ellenségesen lépne fel a német csapatokkal szemben, nevezetesen, ha azok előnyomulása elé a Maas-erődök ellentállásával vagy pedig vasutak, utak, alagutak vagy más müvek szétromblásával akadályokat görditene, akkor Németország sajnálatára kénytelen lesz a királyságot ellenségnek tekinteni. Ebben az esetben Németország a királysággal szemben nem vállalhatna kötelezettségeket, hanem a két állam egymásközti viszonyainak későbbi szabályozását a fegyverek döntésére kellene biznia.

A császári kormány a leghatározottabban reméli, hogy ez az eset nem következik be és hogy a belga királyi kormány meg tudja majd tenni a szükséges intézkedéseket annak megakadályozására, hogy olyan események, mint az előbb emlitettek, meg ne történjenek. Ebben az esetben azok a baráti kötelékek, amelyek a két szomszédos államot összefüzik, ujabban és tartósan megerősödnének.

21.

Jegyzék egy beszélgetésről, amelyre von Below-Saleske ur, német követ, augusztus 3-án éjjel fél 2 órakor kérte fel báró Van der Elst külügyminiszteri vezértitkárt.

Éjjel fél 2 órakor beszélgetésre kérte fel a német követ báró Van der Elstet. Azt mondotta néki, hogy kormányától megbizást kapott, hogy minket arról értesitsen, hogy egynéhány francia kormányozható léghajó bombákat dobott és, hogy egy francia lovas őrjárat megszegte a népjogot azzal, hogy olyan időben, amikor a háboru még nem volt megüzenve, átlépte a határt.

A vezértitkár megkérdezte von Below urat, hogy hol történtek ezek az események. Németországban, volt a válasz. Báró Van der Elst megjegyezte, hogy ez esetben nem érti ezen közlés célját. Von Below ur azt mondta, hogy ezek az események, amelyek sértik a népjogot, alkalmasak annak sejtetésére, hogy Franciaország még a népjog ellen irányuló más visszaéléseket is fog elkövetni.

22.

Ir. Davignon külügyminiszternek v. Below-Saleske német követ urhoz intézett jegyzéke.

Brüsszel, 1914 augusztus 3 (7 óra reggel).

A német kormány 1914 augusztus 2. jegyzékében értesitett minket arról, hogy biztos értesülései szerint francia csapatok Givet-n és Namuron keresztül a Maas folyóhoz akarnak előnyomulni és, hogy Belgium legjobb akarata mellett sem volna abban a helyzetben, hogy a francia csapatok előnyomulását meggátolja.

A német kormány kényszerültnek érezné magát, hogy ezt a támadást megelőzze és Belgium területét megsértse. Ilyen körülmények között Németország a király kormányának azt javasolja, hogy barátságos magatartást tanusitson vele szemben és kötelezi magát arra, hogy mihelyt békét kötöttek, a királyság és birtokainak területi épségét egész terjedelmükben biztositja. A jegyzék hozzáfüzi, hogy ha Belgium akadályokat gördit a német csapatok előnyomulása elé, Németország kénytelen volna ellenségnek tekinteni és a két állam kölcsönös viszonyának végleges rendezését a fegyverek döntésére bizni.

Ez a jegyzék a király kormányának mély és fájdalmas csodálkozását váltotta ki.

Azok a szándékok, amelyeket a jegyzék Franciaországnak tulajdonit, ellentmondanak azoknak a határozott kijelentéseknek, amelyeket a köztársaság kormánya nevében, augusztus elsején velünk szemben tettek.

Ezenfelül, ha minden várakozás ellenére Franciaország megsértené Belgium semlegességét, Belgium teljesitené minden nemzetközi kötelezettségét és hadserege a legerőteljesebb ellentállást fejtené ki a betolakodóval szemben.

Az 1870. évi szerződésekkel megerősitett 1839. évi szerződések Belgium függetlenségét és semlegességét ünnepélyesen a nagyhatalmak szavatosságára bizzák, különösen pedig Őfelsége a porosz király kormányára.

Belgium mindig hü maradt nemzetközi kötelezettségeihez: kötelességeit lojális és pártatlan módon teljesitette; nem mulasztott el semmiféle erőfeszitést semlegességének fentartására és megőrzésének biztositására.

Függetlenségének megtámadása, amellyel a német kormány fenyegeti meg, a népjog nyilvánvaló megsértését jelentené. Semmiféle stratégiai szempont nem igazolja a jog megsértését.

A vele tudatott javaslatok elfogadásával a belga kormány egyuttal a nemzet becsületét is feláldozná és elárulná Európával szemben vállalt kötelezettségeit

Tudatában annak a helyzetnek, amelyet Belgium már több mint 80 éve foglal el a civilizált vi-

lágban, vonakodik elhinni, hogy Belgium függetlensége csak semlegességének sérelme árán volna fenntartható.

Ha ebben a reménységben csalatkoznék, akkor a belga kormány erősen el van szánva arra, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel, joga ellen irányuló minden támadást visszaverjen.

23.

Mr. Davignon külügyminiszter távirata, a király szentpétervári, berlini, londoni, párisi, bécsi és hágai követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 3.

Németország tegnap este 7 óra felé jegyzéket nyujtott át, amely barátságos semlegességet javasol, amelyhez hozzátartoznék az országunkon való szabad átvonulás, amely Belgium függetlenségének fentartását és birtokainak épségbentartását igéri békekötés esetére és elutasitás esetén azzal fenyegeti, hogy Belgiumot ellenségként fogja kezelni; a válaszra adott határidő 12 órában van megállapitva. Azt válaszoltuk, hogy semlegességünk megsértése a népjog nyilt megsértése volna. A német javaslat elfogadása a nemzet becsületének feláldozását jelentené. Kötelességeinek tudatában Belgium erősen el van szánva, hogy minden eszközzel visszaveri a támadást. *Davignon.*

24.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király párisi, berlini, londoni, bécsi és szenpétervári követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 3, délben.

Mint Ön tudja, Németország Belgiumnak ultimátumot nyujtott át, amely ma reggel, augusztus 3-án, 7 órakor járt le.

Miután ezideig nem történt háborus lépés, a minisztertanács elhatározta, hogy ebben a pillanatban még nem ajánlatos a kezességet vállalt hatalmak felhivása.

A francia követ erre vonatkozóan következőket mondotta nékem: Anélkül, hogy kormányomtól felhatalmazásom volna nyilatkozat tételére, mégis azt hiszem, hogy annak előttem ismert szándékai szellemében mondhatom, hogy ha a királyi kormány a francia kormányt, mint semlegességének kezesét felhivná, mi haladéktalanul eleget tennénk felhivásának. Ha ezt a felhivást nem intézik hozzá, akkor — feltéve, hogy a saját védelméről való gondoskodás nem követel meg kivételes intézkedéseket — valószinüen várna a beavatkozással, amig maga Belgium végrehajtotta a tényleges ellentállás valamely cselekedetét.

Megköszöntem Klobukovszky urnak a segitséget, amelyet a francia kormány ezen esetben minékünk felajánlani szives volna és azt mondottam néki, hogy a király kormánya ezidőszerint nem hivatkozik a hatalmak kezességére és fentartja magának, hogy később vizsgálja meg, vajjon minek a megtétele ajánlatos.

Davignon.

25.

Őfelsége a király távirata Őfelsége az angol királyhoz.

Brüsszel, 1914 augusztus 3.

Emlékezvén Felséged és elődei barátságának számos bizonyitékára és Angliának barátságos magatartására 1870-ben és barátságának arra a bizonyitékára, amelyet most ismét nyujtott nékünk, appellálok Felséged kormányának diplomáciai közbenjárására Belgium sérthetetlenségének védelmére.

Albert.

26.

A király londoni követének távirata Mr. Davignon külügyminiszterhez.

London, 1914 augusztus 3.

Megmutattam sürgönyét a külügyminiszternek, aki közölte a minisztertanáccsal. A külügyminiszter

azt mondotta nékem, hogy, ha megsértik semlegességünket, ez háborut jelentene Németországgal.

Gróf de Lalaing.

(Lásd a 23. számu okmányt.)

27.

Von Below-Saleske, Németország követének levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

(Eredetije francia nyelven.)

Brüsszel, 1914 augusztus 4, 6 óra reggel.

Excellenciás Uram!

Felhatalmazást kaptam és ezennel van szerencsém Excellenciádat arról értesiteni, hogy miután Őfelsége a király kormánya megtagadta azoknak a jóakaratu tanácsoknak az elfogadását, amelyeket a császári kormány terjesztett eléje, ez legnagyobb sajnálatára kényteleń — szükség esetén fegyveres hatalommal — megtenni azokat az óvintézkedéseket, amelyeket a francia fenyegetésekkel szemben szükségeseknek jeleztünk.

Kérem Excellenciádat, fogadja nagyrabecsülésem kifejezését.

Von Below.

28.

Jegyzék, amelyet az angol követ, Sir Francis H. Villiers nyujtott át Mr. Davignon külügyminiszternek.

Brüsszel, 1914 augusztus 4.

Felhatalmazást kaptam, hogy közöljem a belga kormánnyal, hogy az esetben, ha Németország nyomást gyakorol rá, hogy a semlegességtől eltéritse, Őfelsége kormánya elvárja, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel ellentállást fog kifejteni.

Őfelsége kormánya ebben az esetben hajlandó, ha Belgium ezt kivánja, Oroszországgal és Franciaországgal megegyezni, hogy késedelem nélkül közös,

egységes eljárást ajánljanak fel a belga kormánynak, Németországnak ellene irányuló hatalmi fellépésével szemben és neki ugyanakkor függetlenségének és épségének a jövőre nézve való fentartását biztositsák.

30.

Mr. Davignon külügyminiszter távirata a londoni és párisi követekhez.

Brüsszel, 1914 augusztus 4.

A vezérkar közli, hogy az ország területét Gemmenichnél megsértették. *Davignon.*

31.

Mr. Davignon külügyminiszter levele von Below-Saleske német követ urhoz.

Brüsszel, 1914 augusztus 4.

Követ Ur!

Van szerencsém Excellenciáddal tudatni, hogy a király kormánya mától fogva nem ismerheti el az Ön diplomáciai jellegét és megszakitja az Önnel való hivatalos érintkezést. Excellenciád idemellékelten megtalálja elutazásához és a követség személyzetének elutazásához szükséges utleveleket.

Megragadom stb. *Davignon.*

35.

A király berlini követének levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Berlin, 1914 augusztus 4.

Miniszter Ur!

Van szerencsém forditásban megküldeni a birodalmi kancellárnak a birodalmi gyülésben tartott beszédének azt a részét, amely semlegességünk gyalázatos megsértésére vonatkozik.

„Mi most az önvédelem szükségében vagyunk és szükség törvényt bont! Csapataink megszállották Luxemburgot, talán már belga területre léptek. Ez ellenkezik a népjog szabályaival. A francia kormány kijelentette ugyan Brüsszelben, hogy Belgium semlegességét respektálja, amig az ellenfél tiszteletben tartja.* Franciaország várhatott, mi azonban nem! Alsó rajnai szárnyunkba való francia betörés végzetessé válhatott volna. Igy kénytelenek voltunk tultenni magunkat a luxemburgi és a belga kormányok jogos tiltakozásán. Azt a jogsérelmet — én nyiltan beszélek —, azt a jogsérelmet, amelyet ezzel elkövetünk, igyekszünk ismét jóvá tenni, mihelyt katonai célunkat elértük. Akit annyira fenyegetnek, mint minket és aki mindenéért küzd, annak csak arra szabad gondolnia, hogy miként verekedje magát keresztül!

Vállvetve állunk Ausztria-Magyarországgal."

Figyelemreméltó, hogy von Bethmann-Hollweg ur kerülgetés nélkül elismeri, hogy Németország a belga területre való behatolással nemzetközi jogot sért és jogsérelmet követ el velünk szemben.

Fogadja stb. *báró Beyens.*

36.

A király londoni követének levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

London, 1914 augusztus 4.

Miniszter Ur!

Van szerencsém közölni Önnel, hogy a miniszterelnök ma délután az alsóházban uj nyilatkozatot tett az európai válságról.

Miután utalt a tegnap Sir E. Grey-től kifejtett főpontokra, a következőket olvasta fel a miniszterelnök ur:

1. Sürgönyt Sir F. Villierstől, amelyet ma reggel kapott meg, amely közli a német kormánynak a

---

* Itt hiányzik a német gyorsirási jegyzetekben található következő mondat: „Tudtuk azonban, hogy Franciaország készen áll a betörésre."

A kiadó megjegyzése.

belga kormányhoz intézett második, Önnek ma reggel átnyujtott, ultimátumának a szövegét. (Lásd 27. szám.)

2. Azt a sürgönyt, amellyel Ön a határnak Gemmenichnél való megsértéséről értesit és amelyről másolatot adtam Sir A. Nicolsonnak.

3. A német kormánynak londoni nagykövetéhez küldött ma reggeli sürgönyét, amelynek nyilvánvaló szándéka, hogy a közvéleményt kormányának magatartására nézve félrevezesse. Itt közlöm ennek forditását egy mai esti lap szerint:

„Kérem oszlasson el minden bizalmatlanságot, amely a brit kormánynál a mi szándékaink tekintetében fennállhat, amennyiben ismételje meg a leghatározottabban azt a formális kijelentésünket, hogy még Belgiummal való fegyveres konfliktus esetén sem fog Németország semmiféle ürüggyel belga területet annektálni.

Ennek a kijelentésnek az őszinteségét megerősiti az a tény, hogy Hollandiának ünnepélyesen szavunkat adtuk, semlegességének tiszteletben tartására.

Világos, hogy nem annektálhatunk belga területet haszonnal anélkül, hogy ugyanakkor területhódítást ne csináljunk Hollandia kárára.

Kérem tudassa Sir Edward Greyjel nyomatékosan, hogy a német hadsereget nem lehet Belgiumon történő francia támadásnak kitenni, amelyet, teljesen kifogásolhatatlan információk alapján, igenis terveztek.

Németországnak ezért figyelmen kivül kell hagynia a belga semlegességet, mert élet-halál kérdése a mi számunkra a francia előhaladás megakadályozása."

Mr. Asquith megjegyezte erre a parlamentben, hogy a német kormány ezen jegyzékére a brit kormány válasz gyanánt megismételte mult heti javaslatát, azt tudniillik, hogy hasonló igéretet tegyen Belgium semlegességére vonatkozóan, mint azt Franciaország tette a mult héten ugy Angliával, mint Belgiummal szemben. Az angol kabinet a berlini kabinetnek éjfélig tartó határidőt adott válaszára.

Fogadja stb. *Gróf de Lalaing.*

37.

A király londoni követének sürgönye Mr. Davignon külügyminiszterhez.

London, 1914 augusztus 4.

A külügyminiszter tudatta a norvégiai, hollandi és belgiumi brit követekkel, hogy Anglia elvárja, hogy ez a három királyság ellentáll Németország presszójának és megőrzi semlegességét. Ezen ellentállásukban támogatni fogja őket Anglia, amely ez esetben hajlandó lesz, ha ezt ez a három kormány kivánja, Franciaországgal és Oroszországgal megegyezni, hogy a nevezett kormányoknak Németország rajtuk elkövetett erőszakának visszaverésére szövetséget, valamint garanciát ajánljanak fel a három királyság jövőben való függetlenségének fentartására. Utaltam arra, hogy Belgium egyszer és mindenkorra semleges. A külügyminiszter azt válaszolta: ez arra az esetre szól, ha a semlegességet megsértik. *Gróf de Lalaing.*

38.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király párisi, londoni és szentpétervári követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 4.

Van szerencsém Önt értesiteni azoknak a tényeknek az egymásutánjáról, amelyek az utóbbi napokban jellemezték Belgiumnak egyik-másik államhoz való viszonyát, amelyek semlegességét és függetlenségét garantálták.

Julius 31-én szóbelileg közölte az angol követ velem azoknak a kérdéseknek a szövegét, amelyeket Sir Edward Grey egy esetleges európai háborura való tekintettel a német és a francia kormányokhoz intézett egyenként, vajjon mindegyiknek el van-e szánva Belgium semlegességének tiszteletben tartására, ha ezt a semlegességet semmiféle más hatalom meg nem sérti.

A fennálló szerződéseknek megfelelően Sir

Francis Villierst utasitották, hogy közölje a király kormányával ezt a lépést, amihez hozzáfüzte, hogy Sir Edward Grey felteszi, hogy Belgium el van szánva semlegességének megvédésére és, hogy elvárja, hogy a többi hatalmak ezt tiszteletben fogják tartani.

Azt mondottam az angol követnek, hogy mi ezt az értesitést, amely megfelel várakozásainknak, sokra becsüljük és hozzáfüztem, hogy ugy Nagybritannia, mint a többi államok, amelyek semlegességünkért szavatosságot vállaltak, meg lehetnek győződve erős akaratunkról semlegességünk fenntartására; egyébként azt egyetlen ilyen állam részéről sem látjuk fenyegetettnek, amelyekkel a legszivélyesebb és legbizalmasabb viszonyban állunk. Hozzáfüztem, hogy a kormány bizonyitékot szolgáltatott elhatározása mellett azzal, hogy most már megtett minden katonai intézkedést, amelyet a helyzet követelni látszott.

Ami a francia követet illeti, ez egy szóbeli megbeszélés során, amely augusztus elsején történt, kijelentette, hogy fel van hatalmazva a belga kormánnyal tudatni, hogy a köztársaság kormánya, megfelelően állandó kijelentéseinek, Belgium területét tiszteletben fogja tartani és, hogy csak abban az esetben változtatná meg magatartását, ha Belgium semlegességét más hatalom sértené meg.

Megköszöntem Őexcellenciájának és hozzáfüztem, hogy minden szükséges intézkedést megtettünk, hogy függetlenségünk és határaink tiszteletben tartását biztositsuk.

Augusztus 2-án, délelőtt ujabb beszélgetésem volt Sir Francis Villierssel, aki arról értesitett, hogy szombaton a legelső órában táviratilag közölte kormányával julius 31-iki beszélgetésünket, amikor is gondoskodott arról, hogy szószerint adja vissza azokat az ünnepélyes kijelentéseket, amelyeket Belgium elhatározásáról kapott, hogy határait megvédi, bármely oldalról lépjék is át azokat. Hozzáfüzte: „tudjuk, hogy Franciaország formális igéreteket adott Önnek; azonban Anglia Berlinből nem kapott erre vonatkozóan választ".

Ez utóbbi tény nem izgatott engem különösebben, mert a német kormány nyilatkozatát, tekintet-

tel a fennálló szerződésekre, feleslegeseknek lehetett tekinteni. Ezenkivül a külügyi államtitkár a birodalmi gyülés bizottságában 1913 április 29-én kijelentette, „hogy Belgium semlegességét szerződésesen állapitották meg és hogy Németországnak az a szándéka, hogy ezt a szerződést tiszteletben tartsa".

Ugyanez nap este 7 órakor von Below-Saleske ur német követ megjelent a külügyminiszternél és a következő jegyzéket nyujtotta át nékem (lásd a 20. számu okmányt). A német kormány 12 órás határidőt szabott a belga kormánynak, hogy döntését meghozza.

Nem lehetett kétséges az a válasz, amelyet a német kormány meglepő javaslata tett szükségessé. Idemellékelten másolatot talál róla. (Lásd a 22. számu okmányt.) Az ultimátum augusztus 3-án 7 órakor reggel járt le. Miután 10 órakor még nem történt ellenséges fellépés, elhatározta a miniszter-tanács, hogy egyelőre nincs ok a kezeskedő hatalmak felhivására.

Dél felé kérdést intézett hozzánk erről a pontról a francia követ és ezeket mondotta:

„Ha az események gyors fejlődése következtében még nincs is felhatalmazásom, hogy valamilyen nyilatkozatot tegyek, mégis azt hiszem, hogy kormányom előttem ismert szándékainak szellemében mondhatom, hogy ha a királyi kormány a francia kormányt, mint semlegességének kezesét felhivná, mi haladéktalanul eleget tennénk felhivásának. Ha ezt a felhivást nem intézik hozzá, akkor, feltéve, hogy a saját védelméről való gondoskodás nem követel meg kivételes intézkedéseket, valószinüen várna a beavatkozással, amig maga Belgium végrehajtotta a tényleges ellentállás valamely cselekedetét."

Megköszöntem Klobukovszky urnak a támogatást, amelyet a francia kormány szükség esetén nékünk felajánlani szives lesz, azt mondottam néki, hogy a király kormánya ezidőszerint nem hivja fel szavatosságra a hatalmakat és fentartja magának, hogy később vizsgálja meg, vajjon minek a megtétele szükséges.

Végül augusztus 4-én, 6 órakor reggel a német követ a következőkről értesitett engem: (Lásd a 27.

számú okmányt.) A minisztertanács ebben a pillanatban mérlegeli azon hatalmakhoz való appellálás kérdését, amelyek semlegességünkért szavatosságot vállaltak.

Fogadja stb. *Davignon.*

39.

A király londoni követének távirata Mr. Davignon külügyminiszterhez.

London, 1914 augusztus 4.

Anglia ma reggel azt a követelést állitotta fel Németországgal szemben, hogy az tartsa tiszteletben Belgium semlegességét. Az ultimátum azt mondja, hogy tekintettel arra a jegyzékre, amelyet Németország Belgiumhoz intézett és amelyben ezt az országot fegyveres hatalommal fenyegeti meg, ha csapatai átvonulásának ellene szegül, tekintettel továbbá a belga területnek Gemmenichnél való megsértésére és tekintettel arra, hogy Németország vonakodott Angliának megadni ugyanazt a biztositékot, amelyet Franciaország a mult héten adott meg: Angliának ujból kielégitő választ kell kérnie, hogy Belgium semlegességét és azt a szerződést, amelyet Németország éppugy aláirt, mint Anglia, tiszteletben fogja tartani. Az ultimátum éjjel 12 órakor jár le.

Angliának Németországhoz intézett ultimátuma következtében az az angol javaslat, amelyet Önnel táviratilag közöltem, egyelőre tárgytalan.

(Lásd 37. szám.) *Gróf de Lalaing.*

40.

Mr. Davignon külügyminiszter levele Nagybritannia, Franciaország és Oroszország követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 4.

Követ Ur!

A belga kormány sajnálja, hogy kénytelen Excellenciádat arról értesiteni, hogy német csapatok

ma reggel, szerződéses kötelezettség megsértésével, belga területre hatoltak be.

A királyi kormány erősen el van határozva, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel ellentállást fejt ki.

Belgium Angliához, Franciaországhoz és Oroszországhoz fordul azzal a kérelemmel, hogy, mint szavatosságot vállalt hatalmak, területének megvédésénél müködjenek közre.

Ez megegyezéses és közös eljárás volna azzal a céllal, hogy Németországnak Belgium ellen intézett erőszakos rendszabályaival szembeszálljon és ugyanakkor Belgium jövendő fentartását és sértetlenségét biztositsa.

Belgium boldog, hogy kijelentheti, hogy megerősitett helyeinek védelmét elvállalja.

Megragadom stb. *Davignon.*

41.

A király londoni követének távirata Mr. Davignon külügyminiszterhez.

London, 1914 augusztus 5.

Miután Németország elutasitotta az angol javaslatokat, Anglia kijelentette, hogy 11 óra óta a két ország között hadiállapot áll fenn.

Gróf de Lalaing.

42.

Mr. Davignon külügyminiszter távirata a király párisi, londoni és szentpétervári követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 5.

A határnak Gemmenichnél való megsértése után Belgium Angliát, Franciaországot és Oroszországot ezen hatalmak Brüsszelben beiktatott követei utján felhivta, hogy mint szavatosságot vállalt hatalmak területe védelménél müködjenek közre.

Belgium átveszi megerősitett helyeinek védelmét. *Davignon.*

43.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király párisi, londoni és szentpétervári követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 5.

Követ Ur!

Augusztus 4-iki sürgönyömben (lásd a 38. számu okmányt) volt szerencsém Önnek kifejteni azon események egymásutánját, amelyek Belgium nemzetközi viszonyát jellemeztěk julius 31-től augusztus 4-ig.

Hozzáfüztem, hogy a minisztertanács megfontolás tárgyává tette azt a kérdést, vajjon Belgium, amelynek területére reggel behatoltak, a kezességet vállalt hatalmakhoz forduljon-e.

A minisztertanács éppen igenlő értelemben határozott, amidőn az angol követ közölte velem, hogy az a javaslat, amelyet ő közölt vélem és amely szerint az angol kormány hajlandó volt kérelmünket, mint kezeskedő hatalom teljesiteni, egyelőre meg van semmisitve. (Lásd a 37. számu okmányt.)

Egy londoni távirat közölte vélem, hogy ennek a megváltoztatott magatartásnak Anglia ultimátuma az oka, amelyben Németországnak 10 órás határidőt adott a belga terület kiüritésére és Belgium semlegességének tiszteletben tartására. (Lásd a 39. számu okmányt.) Az este folyamán a király kormánya Franciaországhoz, Nagybritanniához és Oroszországhoz brüsszeli követeik utján jegyzéket küldött, amelyet idemellékelten másolatban megtalál. (Lásd 40. szám.)

Amint látni fogja, Belgium felhivást intéz Angliához, Franciaországhoz és Oroszországhoz, hogy mint kezeskedő hatalmak függetlenségének és érintetlenségének fentartására a jövőben járjanak el közösen. Belgium megerősitett helyeinek védelmét biztositja.

Eddig a pillanatig még nem tudjuk, hogy felhivásunkra milyen fogadtatás vár.

44.

Mr. Davignon külügyminiszter levele mindazon országok követségeihez, amelyek Belgiummal diplomáciai összeköttetésben állanak.

Brüsszel, 1914 augusztus 5.

Követ Ur!

Az 1839 április 18-iki szerződéssel Poroszország, Franciaország, Anglia, Ausztria és Oroszország kezeskedő hatalmaknak jelentették ki magukat arra a szerződésre vonatkozóan, amelyet ugyanaz nap Őfelsége a belgák királya és Őfelsége Hollandia királya kötöttek egymással. E szerződés egy része igy szól: „Belgium maradjon független és örökké semleges állam.“ Belgium teljesitette minden nemzetközi kötelezettségét; kötelezettségeit lojális pártatlanság szellemében gyakorolta; nem riadt vissza semmiféle erőfeszitéstől semlegességének fentartására és tiszteletben tartására.

Ezért kinos benyomást tett a király kormányára az a hir, hogy Németország fegyveres csapatai, amely pedig kezeskedő hatalma semlegességünknek, a szerződésszerüen vállalt kötelezettségek megsértésével belga területre hatoltak be.

Kötelességünk, hogy felháborodással tiltakozzunk a népjog ellen intézett olyan támadás ellen, amelyet semmiféle cselekedetünk elő nem idézhetett.

A király kormánya erősen el van szánva, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel visszaverje a semlegessége ellen irányitott támadást és emlékeztet arra, hogy az 1907. évi hágai konvenció 10. §-a szerint, amely a semleges hatalmak és személyek jogairól és kötelességeiről szól. szárazföldi háboru esetén, nem tekinthető ellenséges cselekedetnek, ha valamely semleges hatalom, akár fegyveresen is, visszautasit semlegessége ellen irányuló támadásokat.

Felkérem, hogy haladék nélkül kérjen kihallgatást a külügyminiszternél és olvassa fel Őexcellenciájának ezt a levelet, amelyről adjon másolatot. Ha a kihallgatást nem engedélyezhetné azonnal, akkor a kérdéses közlést tegye meg irásban.

Davignon.

45.

A király berlini követének távirata Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Berlin, 1914 augusztus 5.

Megkaptam utleveleimet. A követség személyzetével holnap reggel Berlinből Hollandiába utazom.

Báró Beyens.

47.

A király párisi követének levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Páris, 1914 augusztus 5.

Miniszter Ur!

Van szerencsém idemellékelten elküldeni Önnek egy másolatát a ma nékem átadott azon értesitésnek, hogy Franciaország és Németország között kitört a háboru.

Báró Guillaume.

(Melléklet a 47. számhoz.)

A német császári kormány, miután fegyveres csapataival átlépte a határt és francia területen különféle erőszakosságot és gyilkosságot követtetett el, miután továbbá figyelmen kivül hagyva az 1867. május 11-iki londoni konvenció és az 1907. október 18-iki hágai konvenció intézkedéseit a semleges hatalmak és személyek jogairól és kötelességeiről szárazföldi háboru esetén (1—11. §§), amely szerződéseket pedig ő maga is aláirta, megsértette Luxemburg nagyhercegség semlegességét, miután azonkivül ultimátumot küldött a belga királyi kormányhoz, amelyben az 1839. április 19. tőle is aláirt szerződések megsértésével és a fent nevezett hágai konvenció megsértésével szabad átvonulást követelt német csapatok számára belga területen:

Franciaországnak 1914 augusztus 3-án, este ¾7 órakor hadat üzent.

A köztársaság kormánya kénytelen ilyen körülmények között fegyveres hatalomhoz folyamodni.

Ennek következtében van szerencséje ezen sorokkal a királyi kormánnyal közölni, hogy Franciaország és Németország között hadiállapot áll fenn, még pedig augusztus 3. este ¾7 óra óta.

A francia kormány minden civilizált nemzetnél, különösen pedig azoknál a kormányoknál, amelyek a fentnevezett konvenciókat és szerződéseket aláirták, tiltakozik a nemzetközi kötelezettségeknek a német császári birodalomtól végrehajtott megsértése ellen; minden tekintetben fentartással él, azon megtorlások tekintetében, amelyeket kénytelen lesz gyakorolni olyan ellenséggel szemben, amely ily kevéssé törődik szavával.

A francia kormány, amelynek az a szándéka, hogy a népjog alapelveit betartsa, az ellenségeskedések idején a kölcsönösség feltétele mellett, a szárazföldi és tengeri hadviselés azon nemzetközi szabályai szerint fog eljárni, amelyeket Franciaország aláirt.

Ezt az értesitést, amelyet az 1907. október 18-iki hágai konvenció második pontja értelmében fogalmaztunk, Belgium párisi követének 1914 augusztus 5-én délután 2 órakor nyujtották át.

48.

Sir Francis Villiers angol nagykövet közlése Mr. Davignon külügyminiszternek 1914 augusztus 5-én.

Felhatalmazást kaptam, hogy közöljem a belga kormánnyal, hogy Őfelsége kormánya Németországgal szemben való ellenszegülés kifejtésére irányuló közös akciót az 1839. évi megegyezés értelmében létrejöttnek és jogosultnak tekinti.

49.

A király londoni követének távirata Mr. Davignon külügyminiszterhez.

London, 1914 augusztus 5.

Anglia hajlandó, hogy mint kezeskedő hatalom területünk védelmében résztvegyen. Az angol flotta Antwerpen élelmezése céljából biztositani fogja a szabad hajózást a Schelden. *Gróf de Lalaing.*

50.

A király hágai követének sürgönye Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Hága, 1914 augusztus 5.

A tengeri hadi zárlatot életbe fogják léptetni.

Báró Fallon.

52.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király párisi, londoni és szentpétervári követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 5.

Követ Ur!

Van szerencsém Önnel tudatni, hogy Franciaország és Oroszország nagykövetei ma reggel felkerestek engem, hogy tudassák velem kormányaik elhatározását, amely szerint eleget tesznek felhivásunknak és területünk védelmére Angliával együttmüködnek. *Davignon.*

57.

Mr. Davignon külügyminiszter távirata a király párisi és londoni követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 7.

Belgium azt óhajtja, hogy a háboru ne terjedjen ki Középafrikára. A belga Kongó kormányzója utasitást kapott, hogy szigoruan defenziv magatartást tanusitson. Kérdezze meg a francia (angol) kormányt, hogy szándékuk-e a francia Kongót (a brit koloniákat a Kongó-völgy szerződéses területén) a berlini szerződés 11. pontja értelmében semlegessé nyilvánitani. Egy boma-i távirat azt jelenti, hogy Ubangiban valószinüek a franciák és németek között való ellenségeskedések. *Davignon.*

58.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király párisi és londoni követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 7.

Követ Ur!

Ma reggeli táviratom kiegészitéséül van szerencsém megkérni, hogy a következő hirt juttassa a francia (angol) kormány tudomására: noha a király kormánya Kongó főkormányzóját utasitotta, hogy azokon a határokon, amelyek közösek a belga gyarmat és Keletafrika és Kamerun német gyarmatai között, defenziv intézkedéseket tegyen, egyuttal felkérte ezt a magasrangu tisztviselőt, hogy tartózkodjon minden offenziv cselekedettől ezekkel a gyarmatokkal szemben.

Tekintettel arra a civilizáló misszióra, amely a gyarmatositó nemzetek közös tulajdona, az emberiesség szempontjaiból azt óhajtja a belga kormány, hogy a hadi szintér ne terjesztessék ki Középafrikára. Ezért nem akarja kezdő gyanánt a civilizációt azokon a vidékeken ilyen megpróbáltatásnak kitenni és az ott rendelkezésére álló katonai erők, csak akkor fognak fellépni, ha kényszeritenék arra, hogy afrikai birtokainkra irányuló közvetlen támadást utasitsanak vissza.

Igen fontos volna számomra megtudni, vajjon a köztársaság kormánya (Ő brit felsége kormánya) osztja-e ezt az álláspontot és ha igen, vajjon szándékozik-e a mostani konfliktus alkalmából igénybe venni a berlini szerződés második pontjának határozatait, hogy semlegessé jelentse ki azokat a gyarmatokat, amelyek a Kongó szerződésszerüen megállapitott területén fekszenek.

Hasonló értesitést küldök kollégájához Londonba (Párisba).

Fogadja stb. *Davignon.*

59.

A király párisi követének levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Miniszter Ur!

Volt szerencsém és beszélhettem a köztársaság elnökével az Ön tegnapi táviratáról. Este kaptam

meg és azonnal közöltem a külügyminiszterrel. Gondolkodási időt kértek tőlem, mielőtt válaszolnak.

Mr. Poincaré megigérte, hogy ma beszél erről a kérdésről a gyarmatügyi miniszterrel. Első pillantásra nincsenek aggodalmaim affelől, hogy a francia Kongó semlegessé jelentessék ki, azonban fentartja magának a választ. Azt hiszi, hogy Ubangiban már történtek hadmozdulatok. Megragadta az alkalmat, hogy emlékeztessen arra, hogy az a védelem, amelyet Franciaország igér nékünk, gyarmatainkra is vonatkozik és nincs mitől félnünk.

Fogadja stb. *Báró Guillaume.*

60.

A király hágai követének távirata Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Hága, 1914 augusztus 9.

A külügyminiszter megkért, hogy Önnel közöljem a következő értesitést, mert a brüsszeli amerikai követ ezt megtagadta:

„Lüttich várát vitéz védelem után ostrommal bevették. A német kormány mélyen sajnálja, hogy a belga kormánynak Németország ellen való állásfoglalása miatt, véres összeütközésekre került a sor. Németország nem ellensége Belgiumnak, csak a körülmények kényszere alatt és Franciaország katonai intézkedései láttára kellett arra a nehéz elhatározásra jutnia, hogy Belgiumba bevonul és Lüttichet további katonai müveleteinek támaszpontjául megszállja. Miután a belga hadsereg a nagy tulerő ellen való hősi ellentállásával fegyvereinek becsületét a legfényesebben megőrizte, kéri a német kormány Őfelsége a királyt és a belga kormányt, hogy Belgiumot kiméljék meg a háboru további borzalmaitól. A német kormány minden olyan megállapodásra hajlandó Belgiummal, amely valamiképen összeegyeztethető (lásd a 64. és 70. számokat) ennek Franciaországgal való rendezkedésével.* Németor-

---

* A német szövegben: „Auseinandersetzung“.
A ford.

ság még egyszer ünnepélyesen kijelenti, hogy nem vezérelte az a szándék, hogy belga területet foglaljon el és hogy ez a szándék teljesen messze áll tőle. Németország még mindig hajlandó a belga királyságot azonnal kiüriteni, mihelyt a hadihelyzet ezt néki megengedi."

Az Egyesült Államok követe megkérte kollégáját, hogy ezt a közvetitő kisérletet vegye át. A külügyminiszter lelkesedés nélkül vállalta ezt a misszió t. Én átvettem tőle, hogy szivességet tegyek néki.

Báró Fallon.

61.

A király párisi követének távirata Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Páris, 1914 augusztus 9.

A francia kormány nagyon hajlandó kihirdetni a szerződéses Kongó-völgy területén fekvő birtokainak semlegességét és kéri Spanyolországot, hogy ezt javasolja Berlinben. *Báró Guillaume.*

(Lásd az 59. számu okmányt.)

62.

A király hágai követének levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Hága, 1914 augusztus 10.

Miniszter Ur !

Távbeszélőn való felhivás következtében elmentem tegnap este 9 órakor a külügyminisztériumba.

Jonkheer Loudon azt mondotta nékem, hogy német kollégám éppen most hagyta el hivatali szobáját, hogy egy okmányt hagyjon nála, amelyet az Egyesült Államok brüsszeli képviselője nem volt hajlandó Önhöz eljuttatni.

Az az amerikai diplomata, aki Németország brüsszeli képviseletével van megbizva, kijelentette, hogy nincsenek speciális utasitásai Washingtonból,

hogy a belga kormánynál Németország érdekében hivatalosan járjon közbe.

Az amerikai követ ennélfogva sürgönyzött hágai kollégájához, aki értesitette a német képviselőt Mr. Whitlocks vonakodásáról.

Az első lépést tehát a német kormány tette az Egyesült Államok berlini nagyköveténél.

Ilyen körülmények között és az ügy sürgős mivoltára való tekinetettel, v. Müller ur Jonkheer Loudont megkérte, hogy legyen a német kormány közvetitője Önnél.

Őexcellenciája felolvasta nékem az okmány német szövegét. Nem titkoltam előtte csodálkozásomat ezen a közvetitő kisérleten és azt, hogy kevés reménység van, hogy ebben a formában eredményt ér el; azonban pusztán azért, hogy a németalföldi külügyminiszternek szivességet tegyek, megigértem neki, hogy rögtön táviratozok Önnek, amit tegnap meg is tettem.

Ebben a boritékban Ön megtalálja a német okmány eredeti szövegét és forditását.

Báró Fallon.

1. számu melléklet (a német javaslatnak 60. szám alatt közölt szövege a következő pótlással):

„Az itteni amerikai nagykövet beleegyezik brüsszeli kollégájának ezen közvetitő kisérletébe."

2. számu melléklet: ezen javaslat és pótlás francia forditása.

63.

Mr. Davignon külügyminiszter távirata báró Fallonhoz, a király hágai követéhez.

Brüsszel, 1914 augusztus 10.

A királyi kormány megkapta azokat a javaslatokat, amelyeket a német kormány a németalföldi kormány közvetitésével hozzá juttatott. Legközelebb közölni fogja Önnel a választ. *Davignon.*

(Lásd a 62. számot és a mellékleteket.)

64.

Mr. Davignon külügyminiszter távirata a király hágai követéhez.

Brüsszel, 1914 augusztus 10.

Kétség merült fel ennek a szónak „auseinandersetzung“ az értelméről, amelyet Ön „arrangement“-nal fordit. Legyen szives tudja meg, hogy a német kormány olyan megállapodásokra gondol-e, amelyeket mi állitólag Franciaországgal kötöttünk, vagy a Franciaország és Németország között való viszály elintézésére-e. *Davignon.*

65.

Mr. Davignon külügyminiszter levele Nagybritannia, Oroszország és Franciaország belgiumi követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 10.

Követ Ur!

Van szerencsém Excellenciádat arról értesiteni, hogy a király hágai követe a hollandi külügyminiszter kérelmére a német kormány idemellékelt javaslatát juttatta el hozzánk.

(Lásd a 60. szám, 2. számu mellékletet.)

Az a válasz, amelyet a király kormánya erre az értesitésre adni szándékozik, a következő:

„Az a javaslat, amelyet a német kormány nékünk tesz, megismétli azt a javaslatot, amely az augusztus 2-iki ultimátumban volt megformulázva. Nemzetközi kötelezettségeihez hiven, Belgium csak megismételheti arra az ultimátumra adott válaszát, annál is inkább, mert augusztus 3-ika óta megsértették semlegességét, fájdalmas háborut vittek területére és semlegességének kezesei lojálisan és haladéktalanul eleget tettek felhivásának.“

A király kormánya azt kivánja, hogy azok a hatalmak, amelyek Belgium semlegességének kezesei, erről az okmányról tudomást szerezzenek.

Megragadom stb. *Davignon.*

66.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király londoni, párisi és szentpétervári követeihez.

Brüsszel, 1914 augusztus 10.

Követ Ur!

Van szerencsém közölni Önnel azokat a körülményeket, amelyek a király luxemburgi követének elutazásához vezettek.

A Luxemburg nagyhercegségben levő német csapatok parancsnokló tábornoka augusztus 8-án értesitette e városban lévő német követet a katonai hatóságok azon határozatáról, hogy a királynak a nagyhercegi udvarnál lévő képviselőjének el kell utaznia.

V. Buch ur Eyschen urhoz, a kormány elnökéhez levelet intézett, amelynek forditása igy szól:

„Luxemburg, 1914 augusztus 8.

Tekintettel arra a teljesen ellenséges magatartásra, amelyet Belgium Németországgal szemben elfoglalt, a katonai hatóságok kénytelenek a belga követnek innen való elutazását megkövetelni.

Őexcellenciája, a parancsnokló tábornok, gróf van den Steen de Jehay urat felkéri, hogy elutazását ugy rendezze, hogy 23 órán belül személyesen léphessen érintkezésbe von Ploetz tábornokkal Koblenzben tovább utazása dolgában. Az elutazás csak Trier—Koblenzen át történhet. *von Buch.*"

Eyschen ur ugyanez nap átküldte ezt a levelet gróf Van den Steen de Jehay urhoz, a következő levél kiséretében:

„Luxemburg, 1914 augusztus 8.

Követ Ur!

Mélyen sajnálom, hogy kénytelen vagyok Önhöz juttatni a német követ levelének idemellékelt másolatát, amely engem arról értesit, hogy a német katonai hatóság az Ön elutazását kivánja.

Az ehhez füzött feltételeket Ön ott megtalálja.

Buch ur azt mondja nékem, hogy a katonai hatóságok a vasuton való utazást tanácsolják, mert az automobilon való utazás annak tenné ki, hogy az

ellenőrzés szempontjaiból tulgyakran tartóztatnák fel. Azonban szabadon választhat.

A német követ nálam fogja átvenni az Ön válaszát.

Nem mondhatom meg Önnek, milyen kinos számomra az a megbizás, amelyet e pillanatban végrehajtok. Sohasem fogom elfelejteni annyira szivélyes viszonyunkat és az az óhajtás tölt el, hogy utazása a legjobb körülmények között történjék.

Eyschen."

Miután a belga kormánynak az a véleménye, hogy a nagyhercegi kormánynak nem volt szabad választása magatartása tekintetében és hogy az a magatartás, amelyet kénytelen volt tanusitani, semmi esetre sem volt udvariatlan szándéku a királlyal és Belgiummal szemben, elhatározta, hogy ilyen körülmények között nincs ok arra, hogy a nagyhercegség ügyvivőjét felkérjék Belgium elhagyására.

Fogadja stb. *Davignon.*

67.

Az Egyesült Államok brüsszeli követének levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Brüsszel, 1914 augusztus 11.

Miniszter Úr!

A követség ma táviratot kapott Washingtonból, amely arról értesiti, hogy az Egyesült Államok kormánya a nemzetközi udvariasság okaiból beleegyezett a német kormány azon kérelmébe, hogy a német állampolgárok érdekeinek védelmét Belgiumban átvegye.

Megfelelően azoknak az utasitásoknak, amelyek ezt a táviratot kisérték, mi tehát, ha Önnek nincs kifogása ez ellen, jó és baráti szolgálatainkat gyakorolni fogjuk a király kormányánál, a német állampolgárok védelmére. Az a szivélyes viszony, amely közöttünk eddig e tekintetben fennállt, biztositanak engem arról, hogy hasonló kölcsönös érzésekkel

ugyanezen cél érdekében fogjuk tovább intézhetni őket.

Megragadom az alkalmat, hogy Önnek, Miniszter ur, megujitsam nagyrabecsülésem biztositását.

Brand Whitlock.

68.

Sir Francis H. Villiers angol követ levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Brüsszel, 1914 augusztus 11.

Miniszter Ur!

Megtáviratoztam Sir Edward Greynek a német értesitést és a tervezett választ.

Utasitást kaptam, hogy Excellenciáddal tudassam Ő brit felsége teljes jóváhagyását. Az utóbbi csak hozzájárulását nyilvánithatja annak a válasznak a szövegéhez, amelyet a belga kormány arra a kisérletre szándékozik adni, hogy a német kormánytól megsértett szerződések védelmére most szövetkezett országok között egyenetlenséget szitson.

Megragadom stb. *F. H. Villiers.*

(Lásd a 65. számot.)

69.

A brüsszeli francia követ levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Brüsszel, 1914 augusztus 11.

Miniszter Ur!

Van szerencsém Excellenciáddal tudatni, hogy a francia kormány teljesen hozzájárul ahhoz a válaszhoz, amelyet a belga kormány Németország ultimátumára adni szándékozik.

Ez a válasz egészen olyan, amilyent olyan kormánytól és olyan néptől lehetett várni, amely annyi hősiességgel szegült ellene területének gyalázatos megsértése ellen.

Franciaország továbbra is teljesiteni fogja a belga semlegesség kezese és jóbarát gyanánt való kötelezettségeit.

Megragadom stb. *Klobukovszky.*

(Lásd a 65. számot.)

70.

A király hágai követének távirata Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Hága, 1914 augusztus 12.

A német szöveg hibás volt; „seine Auseinandersetzung" helyett ennek kellene állania: „ihre";* igy kell tehát forditani „Franciaországgal való saját konfliktusára". *Báró Fallon.*

(Lásd a 64. számot.)

71.

A külügyminiszter távirata báró Fallonhoz, a király hágai követéhez.

Brüsszel, 1914 augusztus 12.

Felkérem, hogy a következő táviratot adja át a külügyminiszternek:

Az a javaslat, amelyet a német kormány nékünk tesz, megismétli azt a javaslatot, amely az augusztus 2-iki ultimátumban volt megformulázva. Nemzetközi kötelezettségeihez hiven, Belgium csak megismételheti arra az ultimátumra adott válaszát, annál is inkább, mert augusztus 3-ika óta megsértették semlegességét, fájdalmas háborut vittek területére és semlegességének kezesei lojálisan és haladéktalanul eleget tettek felhivásának. *Davignon.*

---

* Vagyis a 60. szám megfelelő mondata magyarul igy kell, hogy szóljon: „A német kormány minden megállapodásra hajlandó Belgiummal, amely valamiképen összeegyeztethető Franciaországgal való *saját* rendezkedésével" (konfliktusával). *A fordító.*

72.

Őexcellenciája Szaszonov, az orosz minisztertanács elnökének távirata Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Szentpétervár, 1914 augusztus 13.

Sziveskedjék megköszönni a király kormányának az értesitést és a császári kormány örömét kifejezni határozott és méltóságteljes magatartása felett, amelyért szivből üdvözli. *Szaszonov.*

73.

A király hágai követének levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Hága, 1914 augusztus 13.

Miniszter Ur!

Volt szerencsém megkapni az Ön tegnapi táviratát és azonnal eljuttattam a külügyminiszterhez Belgium válaszát a második német javaslatra.

Őexcellenciája megigérte, hogy haladéktalanul eljuttatja Németország követéhez a királyi kormány értesitését.

Fogadja stb. *Báró Fallon.*

(Lásd a 71. számot.)

74.

A király párisi követének levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Páris, 1914 augusztus 16.

Miniszter Ur!

Annak a beszélgetésnek során, amelyet ma délelőtt de Margerie urral folytattam, rátértem a gyarmati ügyekre és arra a lépésre, amelynek megtételére Ön az e hó 7-iki táviratában és levelében utasitott.

Margerie ur emlékeztetett arra, hogy a köztársaság kormánya Spanyolországhoz fordult, amely nem válaszolt, mielőtt nem ismeri Anglia álláspontját. Ez pedig megmaradt amellett, hogy még nem ad választ.

Margerie ur azt véli, hogy tekintettel a mostani helyzetre, fontos, hogy Németországot mindenütt, ahol meg lehet találni, megverjék; azt hiszi, hogy ez a véleménye Angliának is, amely kétségtelenül bizonyos követeléseket fog felállitani. Franciaország vissza akarja nyerni a Kongónak azt a részét, amelyet az agadiri esemény miatt át kellett engednie. Margerie ur azt mondotta, hogy eredményt elérni nem volna nehéz.

Fogadja stb. *Báró Guillaume.*

(Lásd az 57. és 58. számokat.)

75.

A király londoni követének levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

London, 1914 augusztus 17.

Miniszter Ur!

Augusztus 7-iki levelére válaszolva, van szerencsém közölni Önnel, hogy a brit kormány nem csatlakozhat a belga javaslathoz, amelynek az a célja, hogy a hadviselő államoknak a Kongó-völgy szerződéses területén lévő birtokainak semlegessége tartassék tiszteletben.

A német-keletafrikai német csapatok már megkezdték a támadást a középafrikai angol védőterület ellen. Másrészt angol csapatok megtámadták Dar-es-Salam német kikötőt és elpusztitották az ottani drótnélküli távíróállomást.

Ilyen körülmények között az angol kormány nem fogadhatja el a belga javaslatot, még ha annak politikai vagy stratégiai hasznáról meg is volna győződve.

A londoni kormány azt hiszi, hogy azok a csapatok, amelyeket Afrikába küld, elegendőek minden ellentállás legyürésére. Minden erőfeszitést meg fog tenni, hogy a benszülött lakosság felkeléseit megakadályozza.

Tekintettel a Bonar és Ekododo közelében észrevehető német mozgolódásra, Franciaország ugyanazon a véleményen van, mint Anglia.

Fogadja stb. *Gróf de Lalaing.*

(Lásd az 57. és 58. számokat.)

76.

A katangai alkormányzó távirata Mr. Renkin gyarmatügyi miniszterhez.

Elisabethville, 1914 augusztus 26.

A németek folytatják csetepatéikat Tanganikánál és augusztus 22-én megtámadták a lukugai kikötőt. Két feketét megöltek, kettőt megsebesitettek. Uj támadásokat várunk. *Tombeur.*

77.

Clary és Aldringen grófjának, Ausztria-Magyarország követének távirata Mr. Davignon külügyminiszterhez, amelyet Hollandia belgiumi követe küldött át.

Hága, 1914 augusztus 28.

Kormányom megbizásából van szerencsém Excellenciáddal tudatni: „Tekintettel arra, hogy Belgium — miután megtagadta Németország hozzá intézett ismételt javaslatainak az elfogadását — katonai segitséget nyujt Franciaországnak és Nagybritanniának, amelyek mindketten hadat üzentek Ausztria-Magyarországnak és tekintettel arra a tényre, hogy, mint megállapitást nyert, Belgiumban tartózkodó osztrák és magyar állampolgárok a királyi hatóságok szemeláttára olyan elbánásban részesültek, amelyek az emberiesség legelemibb követeléseit sértik és még ellenséges állam hozzátartozóival szemben is megengedhetetlenek: Ausztria-Magyarország kénytelen megszakitani a diplomáciai összeköttetést és magát Belgiummal hadiállapotban lévő-

nek tekinteni. A követség személyzetével együtt elhagyom az országot és alárendeltjeim védelmét az Egyesült Államok belgiumi követére bizom. A császári-királyi kormánytól gróf Errembault van Dudzeele megkapta utleveleit.“ *Clary.*

78.

Mr. Davignon külügyminiszter távirata báró Fallonhoz, a király hágai követéhez.

Antwerpen, 1914 augusztus 29.

Kérem, ismerje el Ausztria-Magyarország követségénél a külügyminiszter közvetitésével megkapott osztrák-magyar hadüzenet átvételét és füzze hozzá a következőket:

„Belgium valamennyi szomszédjával különbség nélkül mindenkor barátságos viszonyban élt. Gondosan követte azokat a kötelezettségeket, amelyeket a semlegesség reá rótt. Ha nem tartotta Németország ajánlatait elfogadhatónak, ez azért történt, mert azoknak azon kötelezettségek megsértése volt a céljuk, amelyeket Európával szemben vállalt és amelyek a belga királyság alapitásának feltételei voltak. Azt vélte, hogy valamely nép, bármily gyenge legyen is, nem sértheti meg kötelezettségeit és nem szabad becsületét eljátszania azzal, hogy meghajol a hatalom előtt. A kormány nemcsak az ultimátum határidejének lejártát, hanem területének német csapatoktól való megsértését is megvárta, mielőtt Angliát és Franciaországot — amelyek ugyanazon jog szerint kezesei semlegességének, mint Németország és Ausztria-Magyarország — felhivta, hogy a szerződések nevében és alapján a belga terület megvédésében résztvegyenek.

Azzal, hogy a behatolókat fegyveres hatalommal visszaszoritotta a hágai konvenciónak a semleges államok jogairól és kötelességeiről szóló 10. pontja értelmében, még csak nem is követett el ellenséges cselekedetet.

Németország maga is elismerte, hogy támadása a népjog megsértése és miután azt igazolni nem tudja, stratégiai érdekére hivatkozott.

Belgium, azzal az állitásával szemben, hogy osztrák és magyar állapolgárok olyan elbánásban részesültek volna, amely az emberiesség legelemibb követeléseinek ellentmond, formálisan kijelenti, hogy ez nem igaz.

A belga kormány az ellenségeskedések megindulása óta a legszigorubb rendelkezéseket bocsátotta ki osztrák-magyar személyek és vagyon védelmére." *Davignon.*

79.

Mr. Davignon külügyminiszter levele a király külföldi követeihez.

Antwerpen, 1914 augusztus 29.

Követ Ur!

Augusztus 17-iki keltezéssel a király londoni követének levelet küldtem, amelyben ugy véltem, rá kell térnem bizonyos állitásokra, amelyeket a német kormány tett és amelyeket az angol kormány nemrég közzétett kék könyve felemlit.

Van szerencsém Önhöz eljuttatni e levélnek és mellékleteinek másolatát. Legyen olyan szives és juttassa annak a kormánynak, amelynél be van iktatva, tudomására.

Fogadja stb. *Davignon.*

(1. melléklet a 79. számhoz.)

Mr. Davignon külügyminiszter levele gróf Lalaing, a király londoni követéhez.

Gróf Ur!

A brit kormánynak nemrég kiadott kék könyve 122. szám alatt (65. oldal)* közli Sir E. Goschennak julius 31-én Berlinből Sir E. Greyhez küldött táviratát, amelyből idézem a következő sorokat:

„Abból, amit (Őexcellenciája az államtitkár) mondott, ugylátszik, hogy a német kormánynak az a véleménye, hogy Belgium máris elkövetett egynéhány ellenséges lépést. Ennek egy példája gya-

* Lásd ezen kiadás 3. füzetét. — *A kiadó.*

nánt azt állitotta, hogy egy Németországnak szánt gabonaküldeményt, már lefoglalt."

Az a tény, amelyre a német külügyi államtitkár Sir E. Goschennel való beszélgetésben célzott és amelyet ellenséges cselekedetnek tekintett Belgium részéről, kétségtelenül a julius 30-iki királyi rendeletek alkalmazására vonatkozik, amelyek egyelőre megtiltják bizonyos áruk kivitelét Belgiumból. Amint Ön az itt következendő fejtegetésből megállapithatja a szemünkre vetett eljárásnak egyáltalán nincsen meg az a jellege, amellyel Németországban akarták felruházni.

A julius 30-iki, a „Moniteur Belge"-ben másnap közzétett királyi rendeletek egyelőre megtiltották bizonyos áruknak, különösen a gabonának valamennyi szárazföldi és vizi határokon való kivitelét. Julius 31-én a brüsszeli német követ arra figyelmeztetett, hogy az antwerpeni vámhivatal egynéhány Németországnak cimzett gabonarakományt visszatart, amelyeket a mi kikötőinkben egyszerüen átraktak és igy a valóságban ott csak átszállitottak. (Transitáltak.) Von Belov-Saleske ur szabad utat követelt azon hajók számára, amelyek ezt a rakományt szállitják. Ugyanaz nap, amelyen a német követnek ezt a panaszát megkapta, minisztériumom tudomására adta azt a pénzügyminiszternek és az erre következő napon, augusztus 2-án, az értesitett engem arról, hogy a belga vámhivatalt utasitotta, hogy Németországnak adjon teljes és tökéletes elégtételt.

Azt hiszem, Gróf Ur, nem cselekedhetek helyesebben, mintha átnyujtom Önnek az ebben az ügyben von Below-Saleske urral folytatott egész levelezésnek a másolatát. Látni fogja ebből, hogy magatartásunkban semmi sem tekinthető Németország ellen irányuló ellenséges érzület jelének. Azok az intézkedések, amelyeket abban a pillanatban a belga kormány tett, egyszerü óvóintézkedések voltak, amelyeknek megtétele ilyen rendkivüli körülmények között minden államnak joga és kötelessége.

Jó volna, ha Ő brit felsége kormányának értesitést küldene, hogy a tények valódi állásáról felvilágositsa.

Fogadja stb. *Davignon.*

(2. melléklet a 79. számhoz.)

Mr. Davignon külügyminiszter levele von Below-Saleske, német követ urhoz.

Brüsszel; 1914 augusztus 3.

Követ Ur!

Vonatkozással arra a levélre, amelyet Excellenciád julius 31-én hozzám intézni szives volt, van szerencsém tudatni Önnel, hogy pénzügyminiszter kollégám, akinek hatáskörébe tartozik a vámhivatali szolgálat, közölte velem, hogy azok a tilalmak amelyeket a julius 30-iki királyi rendeletek bocsátottak ki, csak valóságos kivitelre vonatkoznak és ezért nem terjednek ki azokra az árukra, amelyeket a behozatalnál szabályszerüen tranzitó-áruknak jelentettek ki. Ha ezenkivül vámmentes árukat használatravalónak deklarálnak, noha a valóságban a kivitelre vannak szánva, akkor általában a vámmentes behozatal speciális deklarációjának tárgyává lesznek, amelyet tranzitó-okmánynak tekintenek. Végül, ha megtörténne, hogy ilyen árukat fentartás nélkül deklarálnának használat céljaira valóknak, mintha valóban az országban maradnának, a vámhivatal még akkor is megengedné kivitelüket attól a pillanattól fogva, amelyben szállitó okmányokkal, stb. kielégitő módon bebizonyitanák hogy tranzit-áruk gyanánt azonnal kivitelre kerülnek.

Hozzáfüzhetem, hogy annak a gabonának a kivitelét, amelyre a császári követség fentnevezett levele vonatkozott, augusztus 1-én megengedték.

Megragadom stb. *Davignon.*

(3. melléklet a 79. számhoz.)

Mr. Davignon külügyminiszter levele von Below-Saleske, német követ urhoz.

Brüsszel, 1914 augusztus 1.

Követ Ur!

Válaszolva Excellenciádnak julius 31-iki levelére, van szerencsém közölni, hogy a julius 30-iki

elga rendelet csak a kivitelre és nem a nevezett áruk tranzitójára vonatkozik.

Gondoskodtam arról, hogy az Ön közlése tudomására jusson pénzügyminiszter kollégámnak és megkértem őt, legyen szives adjon pontos utasitásokat a vámhivataloknak, hogy a nevezett rendelet tekintetében minden tévedésnek eleje vétessék.

Megragadom stb. *Davignon.*

(4. melléklet a 79. számhoz.)

Von Below-Saleske ur, német követ levele Mr. Davignon külügyminiszterhez.

Brüsszel, 1914 julius 31.

Miniszter Ur!

Antwerpenből arról értesitettek, hogy a vámhivatal egynéhány gabonával megrakott, Németországba szánt hajó elutazását megtiltotta.

Tekintettel arra, hogy ebben az esetben nem gabona kiviteléről, hanem tranzitóról van szó, mert az árut Antwerpenben csak átrakták, van szerencsém Önt szives közbelépésre kérni, hogy a nevezett hajóknak a Németországba való elhajózás megengedessék.

Ugyanakkor kérem Excellenciádat, tudassa velem, vajjon Antwerpen kikötője a mai „Moniteur"-ben felsorolt áruk tranzitója számára zárva van-e.

Amidőn lehetőleg rövid idő alatt kérem Excellenciád válaszát, megragadom az alkalmat stb.

Von Below-Saleske.

87583/13

Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtud. Kar * 3 *